

**БОГОСЛОВСЬКА СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА КИЇВСЬКОЇ
ДУХОВНОЇ АКАДЕМІЇ В.Ф. ПЕВНИЦЬКОГО**

Вітчизняне релігієзнавство, яке знаходиться у ситуації пошуку основоположних принципів, звертається до забутих сторінок історії релігії, до теоретичних і практичних аспектів минувшини. Саме такою малодослідженою сторінкою релігійного життя є гомілетичні пошуки В. Певницького.

Аналіз праць В. Певницького дає можливість прослідкувати становлення православної гомілетики, новаторство і реформізм автора у розробці його власної теорії проповідницької справи, у методиці викладання гомілетичного курсу в Київській духовній академії.

В. Певницький народився 29 лютого 1832 року у Василівському погості Владимирської губернії у сім'ї священнослужителя. З 1841 по 1846 роки навчався у Муромському духовному училищі. Після його закінчення здобув середню освіту у Владимирській духовній семінарії. 1851 року став студентом XVII курсу Київської духовної академії, яку закінчив 1855 року другим у розрядному списку.

За успіхи у навчанні й наукові здобутки В. Певницького залишили працювати на кафедрі словесності у ступені бакалавра. За п'ять років він отримав звання екстраординарного професора. У 1862 році В. Певницький став ординарним професором і зайняв посаду професора церковної словесності. Доклав багато зусиль для реформування структури і змісту даного курсу: упорядкував понятійний апарат; розбив власну методику викладання предмета; застосував історичний підхід до демонстрації гомілетичних досвідів; врахував здобутки не тільки православної, а й католицької та протестантської гомілетичних спадщин; показав, як закони успішного проповідництва реалізуються на практиці, а для цього увів курс історії проповідництва; проаналізував кращі проповідницькі зразки минувшини та сучасності. Щорічно виголошував слово на пасію, хоча і не мав священницького сану.

Поряд із запровадженням нових елементів у роботі кафедри церковної словесності В. Певницький працював над педагогічною проблематикою. Все його життя було пов'язане з системою духовно-навчальних закладів Росії. Ось чому питання стану освіти, її реформування знаходилися в площині його постійних інтересів. Про це свідчить цикл статей В. Певницького, надрукованих у журналі «Труды Киевской духовной академии» протягом 60-х років. Вони містять рекомендації щодо вдосконалення методики викладання того чи іншого предмета, обґрунтовують необхідність поглибленого вивчення в духовних закладах гуманітарних предметів, відстоюють рівноправність духовної освіти поряд зі світською.

В. Певницький постійно вказував на необхідність вивчення філософії майбутніми служителями церкви, оскільки без філософського знання не можна зрозуміти ряд релігійних положень. У той же час, філософські теорії І. Канта, Г. Гегеля, Л. Фейєрбаха розглядав як такі, що пригнічують християнську свідомість. Матеріалістичне ж світобачення повністю відкидав.

1872р. В. Певницький отримав звання доктора богослов'я за монографію «Святий Григорій Двоеслов – його проповіді та гомілетичні правила».

З 1878 по 1883 роки В. Певницький на сторінках журналу «Воскресное Чтение» надрукував ряд публіцистичних статей, де розглянув сотерологічну проблематику, роль релігії в суспільстві, сім'ї, моральну атмосферу сучасності. Здобув визнання як талановитий духовний журналіст.

З 1884 року одночасно з гомілетикою почав викладати пастирське богослов'я. Його праці «Священник. Приготування до священства і життя священника», «Служіння священника як духовного керівника мирян», «Священство. Основні пункти у вченні про пастирське служіння» і на сьогоднішній день є настільними книгами з пастирського богослов'я для студентів-семінаристів.

З кінця 80-х до кінця 90-х років В. Певницький написав ряд фундаментальних богословських праць з питань історії зарубіжної гомілетики. Проаналізував перші гомілетичні досвіди А. Августина та Г. Двоєслова,

середньовічну гомілетуку, гомілетуку Нового часу після реформації М. Лютера, французьку, німецьку протестантські гомілетуки.

Протягом 1900-1905 років професор розробляв власну гомілетичну теорію і надрукував монографію «Церковне красномовство і його основні закони».

1905 року на честь 50-літнього ювілею богословської діяльності при Київській духовній академії В. Певницького від імені імператора було нагороджено орденом Св. Рівноапостального кн. Володимира II ступеня; був створений грошовий фонд ім. В. Певницького для нагородження колишніх вихованців академії за кращі проповіді та гомілетичні нариси.

Помер В. Певницький 12 липня 1911 року в Києві.

Все життя професора тісно переплелось з життям Київської духовної академії. Його гомілетичні, риторичні, педагогічні, філософські, моральні ідеї та міркування не втратили свого пізнавального значення і в наш час.

Гомілетична теорія В. Певницького направлена на подолання формалізму і вузького практицизму тогочасної гомілетуки.

У широкому розумінні гомілетика В. Певницького включає історичний аналіз гомілетичних систем, розбір змістовної та формальної сторін проповідей, виголошених видатними проповідниками з часу виникнення християнства. У вузькому розумінні – становить теоретичну розробку правил успішного проповідництва.

Гомілетичні правила В. Певницький розробив на підставі визначення поняття «проповідь», яку розумів як «...сповіщення євангельського вчення про спасіння в живій мові перед народом» (3). Вказав, що церковна проповідь є видом ораторських творів і має впливати на розум, волю та почуття слухачів.

З'ясував, що мета проповіді є боротьба з гріхом, часто невидимим і неусвідомленим. Проаналізував церковно-біблійний дух і популярність як основні властивості, що становлять характер проповіді. Вимоги закону популярності передбачають у нього необхідність проповіднику при виборі теми керуватися нуждами і духовними потребами народу, використовувати образність мови, бути красномовним.

Змістом проповіді, за В. Певницьким, виступає сотерологічне вчення, яке підпорядковує всі інші елементи християнства, і служить доказом істинності богословського визначення Бога як Духа всеблагого, що не може допустити вічного покарання грішників.

У залежності від джерел, із яких проповідник може черпати зміст для своїх повчань, В. Певницький виділяє чотири види проповіді: омілію, слово, катехізичне повчання, публіцистичну проповідь. Омілія представляє собою пояснювальну бесіду на основі Святого Письма. В. Певницький обстоює антиохійський напрямок тлумачення Біблії. Слово, як вид проповіді, направлене на пояснення усякої події, що приурочується церквою до відомого дня. Предметом катехізичних повчань виступають Нікео-Константинопольський Символ Віри, Декалог, Нагірна проповідь Ісуса Христа, вчення про молитву, священна історія. Публіцистична проповідь розкриває моральні хвороби сучасного суспільства з тим, щоб направити проти них своє слово.

В. Певницький дає ряд порад про методи складання проповідей. Складання проповідей залежить від трьох елементів – проповідника, матерії, слухачів. Хоча громадське й церковне життя поставляють на порядок денний усе нові й нові матерії, вони обмежуються однією найважливішою – темою проповідування Ісуса Христа. Проповідник має моделювати свою аудиторію і враховувати соціально-демографічні та психологічні ознаки слухачів. Кожна із проповідей повинна займати своє певне місце в проповідницькому циклі, бути логічним продовженням попередньої і необхідним місточком для наступної. Проповідник повинен критично осмислювати власний і чужий досвід, узагальнюючи їх.

В. Певницький виокремлює п'ять видів приготування і виголошення проповіді, коли: 1) записують текст проповіді і зачитують його з кафедри; 2) написану проповідь твердо вивчають напам'ять; 3) роблять запис лише основних ідей проповіді; 4) імпровізують прямо з кафедри; 5) користуються

готовими текстами чужих проповідей і зачитують їх. В. Певницький був прихильником другого та третього способів приготування проповіді.

За В. Певницьким, мова проповіді повинна бути чистою, ясною, наповненою біблійними висловлюваннями. Кожен проповідник повинен виробляти і вдосконалювати гомілетичний стиль. Вироблення власного стилю можливе тоді, коли проповідник вивчає філософію, історію, опрацьовує творчу спадщину видатних чи то духовних, чи світських осіб, засвоюючи їхній стиль.

У проповіді, на думку В. Певницького, потрібно уникати розгляду витончених богословських питань, питань спірних, бесід на філософську, політичну тематику.

Найвагомішою умовою успішного проповідництва В. Певницький вважає пафос самого проповідника, який має бути зворушеним і натхненним. В. Певницький покладає велику відповідальність на проповідника, закликає останнього своєю власною поведінкою служити моральному очищенню віруючих. Проповідник може очікувати успіху, коли буде керуватися словами ап. Павла до Тимофія: «Будь зразком для вірних у слові, у житті, у любові, у дусі, у вірі, у чистоті» (1 Тим. 4: 12) (1).

В цілому гомілетичну теорію В. Певницького можна віднести до риторично-практичного напрямку. Включення гомілетики та історико-гомілетичних досліджень В. Певницького у культурно-філософський контекст вітчизняного релігієзнавства дозволяє намітити цілісний підхід до теорії і практики проповіді, сприяє системному осмисленню проповідницького феномена. Особливо необхідним є аналіз правил, принципів, законів, понятійного апарату гомілетики. При цьому треба враховувати, що гомілетика тісно взаємозв'язана з риторикою, соціальною психологією, педагогікою, мораллю, політикою, екзегетикою, патристикою, філософією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1416 с.

2. Певницкий В.Ф. Мои воспоминания / В.Ф. Певницкий. – Киев: Петр Барский в Киеве, 1912. – 87 с.
3. Певницкий В.Ф. Церковное красноречие и его основные законы / В.Ф. Певницкий. – Киев: тип. И.И. Горбунова, 1906. – 296 с. – Режим доступа: www.xpa-spb.ru/libr/Pevnickij-VF/cerkovnoe-krasnorechie-1906.pdf.